

Jeton ARIFI

KONTRIBUTI I DIASPORËS SHQIPTARE TË GJERMANISË PËR LUFTËN E KOSOVËS

Abstrakt:

Veçantia që e ka karakterizuar dhe dëshmuar diasporën shqiptare përgjatë gjithë ekzistencës së saj jashtë trungut amë, është pikërisht kjo e cila u materializua dëshmueshëm gjatë periudhës më kritike për kombin, respektivisht midis vitit 1998 dhe 1999. Përzgjedhja e kësaj teme enkas për sesionin e tretë të Konferencës Shkencore Mbarëkombëtare “Diaspora Shqiptare dhe Çështja e Kosovës 1912 - 2008”, për mua nuk ka qenë e rastësishme. Diaspora shqiptare ka pasur rol, sa të rëndësishëm, po aq edhe të padiskutueshëm e vendimtar në çlirimin e Kosovës dhe ky kontribut i saj është shumëdimensional, thelbi i të cilit do të shpaloset brenda trungut të këtij punimi. Trungu i këtij punimi ofron të dhëna lidhur me organizimin e gjithëmbarshtëm shoqëror e politik të diasporës shqiptare në dekadën specifike dhe historikisht kritike, që ka qenë periudha nga viti 1998 deri me 1999, për çlirimin e Kosovës. Kjo periudhë është dëshmuar me mobilizimin më efektiv që ka ndodhur ndonjëherë ndër shqiptarë dhe me angazhimin më të madh të burimeve njerëzore nga vendet e reja drejt vendit të origjinës. Ky punim shpërfaq mobilizimin, si veprim shoqëror e politik, ekonomik, diplomatik, midis anëtarëve dhe organizatave të diasporës, në relacion me luftën e Kosovës të vitit 1998-1999, si momentumin më kritik të mbijetesës së bërthamës kombëtare shqiptare brenda territorit administrativ të Kosovës. Për të paraqitur një pasqyrë sa më reale, rrëfimet lidhur me organizimin e diasporës shqiptare për çlirimin e Kosovës bazohen në burime të siguruara, në formë deklarimesh të dhëna nëpër intervista për mediume të kohës, e madje disa prej tyre të përmbledhura në format librash, që sot dhe në të ardhmen do të na shërbejnë, jo vetëm si kujtesë, por edhe si dëshmi historike për kontributin e pashoq të pjesëve të shkëputura të trungut shqiptar gjatë kësaj periudhe të ndjeshme. Përmbyllja e këtij shkrimi akademik me këtë temë hedh dritë rreth rolit human, atdhetar, financiar e kulturor që ka luajtur diaspora mbarëshqiptare, e përqendruar kryesisht në Amerikë, Evropë e veçanërisht në Gjermani, gjatë viteve 1998 deri 1999. Publikimi i këtij punimi do të mund të shërbejë si literaturë shtesë për studiues të tjerë, sepse thelbi i hulumtimit do të jetë i përqendruar në burime parësore, të cilat,

në shumë raste janë intervista me dhe reportazhe për veprimtarë të shquar të çështjes kombëtare, respektivisht të çlirimit të Kosovës.

Fjalë kyçe: Diasporë, mobilizim, kontribut, shumëdimensional.

Roli konstruktiv i diasporës mbarëshqiptare për çlirimin e Kosovës

Tiparet që e kanë karakterizuar dhe dëshmuar diasporën shqiptare përgjatë gjithë ekzistencës së saj jashtë trungut amë, është pikërisht angazhimi i saj i materializuar dëshmueshëm gjatë periudhës më kritike për kombin, respektivisht midis vitit 1998 dhe 1999.

Mërgata shqiptare ka pasur rol, sa të rëndësishëm, po aq edhe të padiskutueshëm e vendimtar në çlirimin e Kosovës dhe ky kontribut i saj është shumëdimensional, rëndësia e të cilit shpaloset sipërfaqësisht në kuadër të këtij punimi. Trugu i këtij punimi ofron të dhëna lidhur me organizimin e gjithëmbarshtëm shoqëror e politik të diasporës shqiptare të Evropës Qendrore e veçanërisht të mërgatës së përqendruar në Gjermani, për çlirimin e Kosovës në vitet e fundit të fundshekullit që lamë pas, që ka qenë periudha nga viti 1998 deri me 1999.

Kjo periudhë është karakterizuar me mobilizimin më efektiv që ka ndodhur ndonjëherë ndër shqiptarë dhe me angazhimin më të madh të burimeve njerëzore nga shtetet evropiane drejt vendit të origjinës. Aktiviteti atdhetar i mërgatës shqiptare lidhet me mobilizimin, si veprim shoqëror e politik, ekonomik, diplomatik, në relacion me luftën e Kosovës të vitit 1998-1999, si momentumin më kritik të mbijetesës së bërthamës kombëtare shqiptare brenda territorit administrativ të Kosovës.

Për të paraqitur një pasqyrë sa më reale, rrëfimet lidhur me organizimin e diasporës shqiptare për çlirimin e Kosovës bazohen në burime të siguruara në formë deklaramesh të dhëna nëpër intervista për medime të kohës, e madje disa prej tyre të përmbledhura në format librash, që sot dhe në të ardhmen do të na shërbejnë, jo vetëm si kujtesë, por edhe si dëshmi historike për kontributin e pashoq të pjesëve të shkëputura të trungut shqiptar gjatë kësaj periudhe të ndjeshme.

Është perceptim i përgjithshëm dhe relativisht i saktë, se shumica e mërgimtarëve në shtetet e Evropës Perëndimore vijnë nga territori i Kosovës, Maqedonisë së Veriut, Preshevës dhe Malit të Zi. Përfshirja dhe veprimi në politikë i diasporës nuk paraqet asgjë të re. Diçka e këtillë, si në rastet e diasporave të popujve të tjerë, por veçanërisht tek ajo shqiptare, historikisht

është shquar dhe si e tillë është dëshmuar si shumë e rëndësishme, e cila ka prodhuar rezultate të prekshme për të mirën e vendit të origjinës.

Shtetet e Evropës, të cilat u bënë vendlindja e fëmijëve të gjeneratës së parë të mërgimtarëve, strehuan shumë shqiptarë mendjendritur e zemërbardhë në periudha të ndryshme kohore. Megjithëse vullneti dhe gatishmëria për të kontribuar nuk ka munguar asnjëherë, ajo, më dinjitetshëm u vërtetua gjatë periudhës më të rëndë, nëpër të cilën po kalonin shqiptarët autoktonë në territorin e Kosovës. Kujtesa kolektive e ngjarjeve të periudhës, objekt hulumtimi na bën dëshmitarë të kontributit të pasqorë që ka dhënë diaspora shqiptare, e veçanërisht atyre që vend të prejardhjes kanë Kosovën dhe e krahinave të banuara historikisht me shqiptarë përreth saj, në financimin e projekteve për arsim të Qeverisë së Kosovës në ekzil gjatë decenies së fundit të shekullit të kaluar, duke e dëshmuar veten edhe më denjësisht me financimin e luftës për çlirim, përmes mbështetjes në logjistikë, dërgimin e vullnetarëve në radhët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e madje edhe me përmasa simbolike të përfaqësimit diplomatik aty ku ka pasur hapësirë dhe mundësi.

Për ta përforcuar mbështetjen e pazezervë të të mërguarve shqiptarë për kauzën kombëtare, mund të thuhet se përpjekjet njëshekullore të popullit shqiptar për lirinë e Kosovës ishin gjithmonë të mbështetura nga mërgata, si përmes lobimit politik në qendrat vendimmarrëse botërore, po ashtu edhe me përkrahjen financiare, logjistike dhe njerëzore që kulmoi në përkrahjen e luftës së drejtë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.¹

Megjithë kontributin e larmishëm e të gjithanshëm të diasporës shqiptare në periudha të ndryshme, pjesëmarrja direkte e bijave dhe bijve të kombit në luftën për çlirimin e Kosovës përfaqëson stadin kulmor të mbështetjes praktike të të mërguarve shqiptarë ndaj atdheut.

Ishin pikërisht shqiptarët e kësaj diaspore, të cilët, në fund, u orientuan edhe fizikisht për të marrë pjesë në luftën çlirimtare të Kosovës. Kjo ishte bërë me organizimin e kësaj diaspore në të gjitha shtetet evropiane. Krejt kjo tregon vitalitetin e diasporës shqiptare në drejtim të çlirimit të Kosovës dhe gjithashtu edhe të shtetndërtimit të saj, rreth të cilit, më gjerësisht, do të paraqitet një pasqyrë më e hollësishme në kuadër të një titulli të posaçëm brenda këtij punimi.

¹ Hashim Thaçi, *Diaspora mbështeti çlirimin, pavarësimin dhe mirëqenien e shqiptarëve*, Samiti i Parë i Diasporës, 2016, 18 - 20 nëntor, Tiranë (<https://president-ksgov.net/sq/lajme/presidenti-diaspora-mbeshteti-clirimin-pavaresine-dhe-mireqenien-e-shqiptareve>).

Është i pamohueshëm kontributi i pashoq që ka dhënë mërgata shqiptare në financimin e projekteve për arsim të Qeverisë së Kosovës në Ekzil gjatë decenies së fundit të shekullit të kaluar, duke e dëshmuar veten edhe më denjësisht me financimin e luftës për çlirim, përmes mbështetjes në logjistikë, dërgimin e vullnetarëve në radhët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e madje edhe me përmasa simbolike të përfaqësimit diplomatik aty ku ka pasur hapësirë dhe mundësi². Lëvizjet politike në mërgatën shqiptare nëpër shtetet e Evropës, në raport me shtetformimin e Kosovës, kanë ofruar mbështetje të madhe dhe të rëndësishme së posaçme gjatë tërë dhjetëvjetëshave të fundit të mijëvjeçarit, e cila u përmyll më bindshëm gjatë periudhës 1998 - 1999.

Kontributi konkret i mërgatës shqiptare të Gjermanisë

Veprimtaria atdhetare e shqiptarëve që përfaqësonin diasporën e koncentruar në shtetet e Evropës Qendrore, më specifikisht në Gjermani, u intensifikua edhe më shumë pas ngjarjeve të marsit 1998 në Prekaz të Drenicës. Reagimi i karakterit mobilizues filloi të bëhej përmes mekanizmave ekzistues në kuadër të organizatave e shoqatave që në atë kohë vepronin me shtrirje ndërshtetërore, të organizuara me degë e nëndegë të tyre për të mbledhur rreth vetes sa më shumë përfaqësues të diasporës shqiptare, të cilët jetonin në shtetet përkatëse evropiane. Bazuar në të dhënat e pasqyruara nga autori Brahim Avdyli, përqendrimi i bërthamës kombëtare shqiptare në Gjermani, besohet të jetë rreth 250.000 shqiptarë. Sipas të dhënave të Bankës Botërore, midis 350 mijë dhe 400 mijë njerëz me origjinë kosovare banojnë vetëm në Gjermani. I njëjti burim ka publikuar të dhëna se gjysma e diasporës që kanë kërkuar strehim në Gjermani, e ka bërë këtë për t'i shpëtuar vështirësive ekonomike dhe shtypjes politike të shkaktuar nga okupimi prej Serbisë në vitet 1990. Gjysma tjetër e diasporës kosovare në Gjermani janë fëmijët të diasporës kosovare të lindur dhe rritur në Gjermani.

Në kuadër të një interviste të dhënë Gazetës Holandeze 'Reformatisch Dagblad' më 13 prill 1999, mes tjerash, përfaqësuesi i grupit të akredituar për informim z. Kiçmari, i kishte thënë gazetarit që më shumë se 50% e shqiptarëve të Gjermanisë ishin të gatshëm për të luftuar për çlirimin e Kosovës. Bazuar në deklaratimet e njërit prej përfaqësuesve diplomatikë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Gjermani, mobilizimi i vullnetarëve për

² Jeton Arifi, *Ndihma dhe Kontributi i Mundshëm i Mërgimtarëve për Formimin e Përfaqësive Diplomatike*, Simpozium: Krijimi i Sistemit të Përfaqësimit Diplomatik të Kosovës, Revistë Shkencore e Institutit të Hulumtimeve Shkencore "Victory", Viti 1, Nr.1, maj 2008, Prishtinë.

t'iu bashkëngjitur radhëve të UÇK-së ishte një ndër segmentet, për të cilin ishin të angazhuar njerëzit e organizuar nëpër shoqata e organizata kulturore nëpër shtetet kryesore të Evropës. Organizimi dhe orientimi i vullnetarëve individualë e gruporë, të moshës prej 18 deri 50 vjeç, për të depërtuar në territorin e Kosovës, përmes Shqipërisë, ishte prioriteti më i lartë në periudhën pas Konferencës së Rambouillet. Vetëm në prill të vitit 1999 ishin paraqitur 50.000 vullnetarë për t'u kthyer në Kosovës si pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës³.

Përfaqësues të diasporës shqiptare kishin luajtur edhe rolin e ambasadorëve të shtetit, si atij shqiptar, po ashtu edhe të Kosovës, duke e plotësuar zbrazëtinë e diplomacive të të dyja vendeve, veçanërisht të asaj të Kosovës. 'Bashkimi i Intelktualëve Shqiptarë në Mërgim' (BISHM), me seli në Shtutgard të Gjermanisë ka dhënë një kontribut të jashtëzakonshëm në planin e ndërkombëtarizimit të çështjes së Kosovës tek qeveria dhe populli mik gjerman, por edhe më gjerë, përmes prezantimit të fakteve mbi krimet serbe në Kosovë, si dhe përmes kontakteve tona të drejta me popullin gjerman, zyrtarët komunalë, ata republikanë (lande) si dhe ata në nivel federativ (Bundes) si edhe me shumë deputetë në Bundestagun gjerman, me kryetarë dhe zyrtarë të partive në nivel komunal, republikan dhe federal. Kjo shoqatë ka qenë aktive në organizimin dhe përcjelljen e rekrutëve të rinj, të cilët, vullnetarisht kishin vendosur të shkonin në frontin e luftës në Kosovë.

Ndërkohë që në Gjermani, përfaqësues të Lëvizjes Popullore të Kosovës kishin filluar takimet me diplomat gjermanë për të ndryshuar pozitivisht mendimin e qëndrimin zyrtar ndaj kauzës së popullit të Kosovës, e cila, tashmë, veçse kishte filluar ta shprehte revoltën dhe gatishmërinë për të shqyrtuar seriozisht ndryshimin e strategjisë së veprimit të deritanishëm paqësor. Një ndër takimet e këtilla, që vlen të përmendet është ai i zhvilluar në Bon të Gjermanisë, menjëherë pas masakrës së Drenicës më 28 shkurt 1998, midis z. Wolfgang Ischinger, Drejtor Politik i Ministrisë së Punëve të Jashtme të Gjermanisë dhe përfaqësuesve të LPK-së, LDK-së dhe të qeverisë në ekzil. Pjesëtarët e diasporës shqiptare, pavarësisht që jetojnë jashtë trugut të mëmëdheut të tyre apo të prindërve të tyre, shumë prej tyre janë të prirë të shohin veten si pjesëtarë legjitim të identitetit kolektiv dhe rendit social e politik. Sidoqoftë, identiteti i diasporës dhe veprimtaria e saj synojnë të kenë ndikim ndryshues për atdheun dhe vet vendin pritës. Përqendrimi më i madh në numër i të mërguarve shqiptarë në periudha të ndryshme gjatë dekadave

³ Sabri Kicmari, *Fitorja Diplomatike*, Kujtime nga Përfaqësimi Diplomatik i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Epoka e Re, 2017.

të fundit të shekullit të kaluar në Gjermani, e ka bërë me automatizëm atë si potencialin më të fuqishëm të trungut të shkëputur nga atdheu, nga i cili, siç pritej, erdhi ndihma shumëdimensionale për çlirimin e Kosovës.

Përfundime

Perceptimi më i besueshëm rreth dimensionit më efektiv të mërgatës shqiptare, me shtrirje globale, të dëshmuar se kishte ndikuar në çlirimin dhe pavarësimin e Kosovës është ai i përfaqësimit të interesit kombëtar në raport me qarqe perëndimore, të cilat përfaqësonin aleatë potencialë për Kosovën. Marrë për bazë veprimet e përfaqësimit të përmendur, të cilat ngërthejnë lobimin, përmes ndikimit personal apo kolektiv, i njerëzve të rëndomtë dhe të shquar, të cilët, para pozitave të caktuara që mbanin në shoqërinë e tyre, ishin shqiptarë të mërguar, kategoria e të cilëve përfaqëson diasporën shqiptare nëpër botë. Me synim për të kristalizuar segmentin e qëndrueshëm të ngritur në tezën fillestare të këtij punimi, theksoj me fuqi argumentuese se kanë qenë shqiptarët e kësaj mërgate të cilët, më në fund, u drejtuan edhe fizikisht për të marrë pjesë në luftën çlirimtare të Kosovës, e tërë kjo me organizmin e mërgatës në të gjitha shtetet evropiane.

Pavarësisht që shqyrtimi kryesor i këtij punimi lidhet me rolin dhe rëndësinë që ka pasur mërgata shqiptare e përqendruar në Gjermani, vlen të përmendet që organizimi bosht i nukleusit kombëtar të shpërndarë nëpër Evropë, pati ndodhur në Zvicër, ku gjendej edhe Dega Jashtë Vendlit e Lëvizjes Popullore të Kosovës, si paraprijëse e krijimit të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Ndërkaq, veçantia e mërgatës shqiptare në Gjermani lidhet me kontributin financiar dhe atë të mobilizimit për dërgimin e vullnetarëve për pjesëmarrje të drejtpërdrejtë në luftimet që po zhvilloheshin brenda territorit të Kosovës. E gjithë kjo tregon përkushtimin dhe vitalitetin e mërgatës shqiptare për çlirimin e shtetndërtimin e Kosovës.

Në sajë të aktiviteteve të zhvilluara nga mërgata shqiptare në Evropë, pikërisht kur po vendosej për fatin e të ardhmes së Kosovës, një delegacion pesanëtarësh nga organizata të ndryshme shqiptare me seli nëpër vende të ndryshme të shteteve evropiane, më 7 mars 1999 u dërgoi fizikisht një petition organizatorëve të Konferencës së Rambujesë në gjuhën shqipe, angleze dhe frënge, përmbajtja e të cilit kishte karakter kryesisht ndërgjegjësues ndaj organizatorëve, të cilëve, mes tjerash, u bëhej thirrje të përmirësonin gabimet historike që kishin bërë ndaj popullit shqiptar dhe një herë e përgjithmonë ta mundësonin pavarësimin e Kosovës për

të sjellë paqe në Ballkan. Mund të merret si vlerësim i përgjithshëm se lëvizjet politike në mërgatën shqiptare të Evropës, në raport me çlirimin e Kosovës, kanë ofruar një mbështetje të madhe dhe specifike përgjatë të gjithë dhjetëvjetëshve të fundit të mijëvjeçarit të fundit, e veçanërisht gjatë periudhës kritike, midis 1998 dhe 1999, e shumë prej këtyre aktiviteteve atdhetare ishin zhvilluar pikërisht në Gjermani, krahas me Zvicrën dhe shumë vende të tjera evropiane e më gjerë. Organizimet politike ishin të shumta dhe të përmasave të mëdha në kuadër të organizatave atdhetare në mërgatën shqiptare të Evropës, pra, në secilin nga vendet e Evropës ku jetuan dhe vepruan shqiptarët. Organe të sigurimit ish-jugosllav e serb të kohës kanë vepruar mjaft në drejtim të denigrimit dhe përçarjes së kësaj mërgate pikërisht në Gjermani, madje edhe duke eliminuar fizikisht shumë nga udhëheqësit e këtyre lëvizjeve kombëtare të kohës dhe shumë nga veprimtarët e përkushtuar të tyre. Sidoqoftë, mërgata shqiptare ka dëshmuar dhe ka arritur të vetorganizohet për të finalizuar synimin e ofrimit të mbështetjes konkrete për çlirimin e Kosovës.

Kjo ka bërë që edhe proceset të lëviznin bindshëm përpara për ta jetësuar këtë synim, i cili, më vonë do të përmbylej me çlirimin definitiv të Kosovës nga pushtuesi serb. Fakti që gjatë periudhës objekt hulumtimi ishin organizuar dhjetëra demonstrata nëpër shtetet e Evropës, tregon se këto aktivitete ishin zëri më kumbues për internacionalizimin e kauzës së Kosovës. Mërgata shqiptare në shtetet e Perëndimit ka treguar sens të organizmit edhe në formën financiare, siç është argumentuar në trungun e këtij punimi, duke i dalë në ndihmë drejtpërdrejt Kosovës dhe çlirimit të saj. Ndikimi i njerëzve me ndikim në Degën Jashtë Vendit të Lëvizjes Popullore të Kosovës, ishte vënë re mjaft edhe gjatë procesit negociues në kështjellën e shekullit të XIII në Rambouillet.

Për të mos përsëritur protestat mbështetëse të organizuara përreth kësaj kështjelle gjatë kohës sa po vendosej për fatin dhe të ardhmen e popullit të Kosovës, me këtë rast, po rikthej në formë kujtese thelbin e një telefonate të zhvilluar midis z. Hashim Thaçi, kryesuesit të delegacionit kosovar në negociata dhe z. Bedri Islami, të cilin, Moikom Zeqo e kishte cilësuar si njërën nga figurat kryesore dhe të pakontestueshme të organizimit kombëtar të viteve '90 të shekullit XX në aksionin e jashtëzakonshëm konceptual dhe real për çlirimin dhe pavarësinë e Kosovës, në mërgatë⁴. Ky element dëshmon, jo vetëm koordinimin që po zhvillohej gjatë atyre ditëve kritike mes aktorëve

⁴ Bedri Islami, *Triada e Kosovës*, Persiatje Politike, 2021, Tiranë.

politikë e ushtarakë të kohës, por flet edhe për ndikimin e madh që kishin përfaqësuesit e organizuar në mërgatë në zhvillimet politike të kohës.

Duke nënvizuar qasjen vlerësuese me konotacion pozitiv mbi veprimtarinë përfaqësuese, të karakterit lobues, të ushtruar nga komuniteti shqiptar, pavarësisht vendit ku ata kanë vepruar dhe jetuar gjatë periudhës kritike, pamohueshëm duhet theksuar se mundësia që kishte krijuar lobi shqiptar, mbështetësit e luhatshëm të Kosovës patën rastin të dëshmojnë për krimet e kryera në Kosovë në periudha të ndryshme kohore.

Madje, vlen të nënvizohet se hapësirën që kishte krijuar lobimi shqiptar nëpër shtetet e Evropës Qendrore, pa e përjashtuar në asnjë mënyrë Gjermaninë, nuk mund ta kishte bërë asnjë urdhër zyrtar, asnjë vendim shtetëror, sepse këto janë etapa që nuk kalojnë përmes urdhrave, por përmes besimit.